

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-86-126>

УДК 338.48-021.411(477)

ТРАНСФОРМАЦІЙНА ПАРАДИГМА РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ: УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР

TRANSFORMATIONAL PARADIGM OF TOURISM DEVELOPMENT: THE UKRAINIAN DIMENSION

Щука Галина Петрівна

доктор педагогічних наук, професор,
Закарпатський угорський університет ім. Ференца Ракоці II
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4368-5081>

Чорна Любов Василівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8959-3003>

Ковальська Леся Володимирівна

кандидат географічних наук, доцент,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7582-8249>

Shchuka Halyna

Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University

Chorna Liubov, Kovalska Lesia

Vasyl Stefanyk Carpathian National University

Стаття присвячена теоретичному осмисленню трансформаційної парадигми туризму та її інтерпретації в мовах сучасної України. Проаналізовано сутність трансформаційного туризму як «парасолькової» концепції, що об'єднує різні види подорожей навколо мети розвитку та зміни особистості. Обґрунтовано, що в українському контексті трансформація є не добровільним вибором мандрівника, а практикою виживання в умовах постійної загрози існуванню. На основі системного аналізу чинних державних ініціатив виявлено домінування реактивної моделі, спрямованої на короткострокову психологічну компенсацію туриста. Запропоновано розглядати туризм крізь екзистенційно-іміджевий вимір. Обґрунтовано необхідність впровадження етичних моделей меморіального туризму, розробки стратегій активного смислотворення для туристів та перегляду професійної підготовки гідів-фасилітаторів. Результатом дослідження є виокремлення пріоритетних напрямів гуманізації туристичного продукту.

Ключові слова: трансформаційний туризм, вимушена трансформація, лімінальність, фасилітація рефлексії, суб'єктність туриста.

The relevance of the study is driven by the need for a fundamental rethinking of the role of tourism amidst the existential challenges caused by full-scale war. While traditional models of industry development are designed for stable environments, Ukrainian realities demand new theoretical approaches that account for profound anthropological shifts and the necessity of overcoming traumatic experiences. The purpose of the article is to theoretically comprehend the transformational tourism paradigm and interpret it through the prism of the Ukrainian context as a specific environment where transformational processes acquire a systemic and forced, rather than optional (voluntary), nature. The research methods are based on systemic and dialectical approaches to the analysis of socio-cultural phenomena. Methods of theoretical generalization were employed to define the transformational paradigm; a comparative analysis method was used to contrast classical theories of the «disorienting dilemma» (after J. Mezirow) with the realities of martial law; and institutional analysis was applied to evaluate current state strategies for the development of the tourism industry. The obtained results characterize transformational tourism as an «umbrella» concept that, in the Ukrainian dimension, evolves into a survival practice and a tool for adaptation to «chronic dilemma» conditions. It is proven that the war has triggered an ontological splitting of personal identity,

necessitating the conversion of tourist travel into a therapeutic pilgrimage. It was found that contemporary state projects (specifically «Routes through Places of Memory» and «Silence Mode») are implemented within a reactive model focused on short-term psychological compensation, ignoring the tourist's need for active meaning-making. The necessity of transitioning from an economy-centric to an existential-image dimension of military (memorial) tourism is substantiated. The practical value of the article lies in defining strategic tasks for industry recovery: implementing ethical models of memorialization, developing post-traumatic growth programs through tourist experiences, and substantiating the need to train a new type of specialist – guide-facilitators.

Keywords: transformational tourism, forced transformation, liminality, facilitation of reflection, tourist subjectivity.

Постановка проблеми. У сучасному науковому дискурсі туризм, з огляду на існуючі соціально-економічні, політичні та екологічні виклики, дедалі частіше інтерпретується кризь призму глибинних соціокультурних і психологічних процесів, що виходять за межі його традиційного розуміння як форми відпочинку чи споживання послуг. Така зміна дослідницької оптики зумовлена еволюцією економічних моделей – від економіки послуг до економіки вражень і, зрештою, до економіки трансформацій. Остання відображає системні зрушення у способах життєдіяльності людини: від трансформації моделей споживання до переосмислення професійних практик, дозвілля та екологічної відповідальності, що ґрунтується на прагненні до більш усвідомленого способу життя [2].

У межах цієї парадигмальної еволюції відбувається зміщення акценту від гедоністичної орієнтації на комфорт і задоволення до евідемонічного підходу, який фокусується на самореалізації, смислотворенні та довготривалому благополуччі [8]. Відповідно, туристичний досвід починає розглядатися не як короточасне емоційне переживання, а як потенційний механізм глибинних змін із тривалими наслідками для суб'єкта та довкілля [7]. У цьому контексті трансформаційний туризм окреслюється як практика, спрямована на переосмислення власного місця у світі та реконфігурацію життєвих орієнтацій, де індивідуальні зміни можуть набувати ширшого соціального значення [9].

Водночас більшість наявних досліджень трансформаційного туризму сформована на матеріалі відносно стабільних соціальних контекстів, де трансформація постає як індивідуальний вибір або додаткова цінність туристичного досвіду. Натомість у суспільствах, що функціонують в умовах тривалого стресу та структурної нестабільності, зокрема під час війни, функціональне навантаження туризму зазнає суттєвих змін.

У цьому контексті постає дослідницька проблема: яким чином трансформаційна пара-

дигма туризму проявляється в умовах тривалого соціального стресу та чи зберігає вона свою концептуальну логіку в кризових суспільствах. Особливої актуальності це питання набуває для України, де повномасштабна війна створює унікальний контекст для переосмислення ролі туризму – не лише як економічної діяльності, а як соціокультурного механізму підтримки, відновлення суб'єктності та конструювання нових смислів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міжнародний науковий дискурс трансформаційного туризму ґрунтується на синергії економіки трансформацій (Б. Дж. Пайн II, Дж. Г. Гілмор), концепції лімінальності (В. Тернер) та теорії дезорієнтуючої дилеми (Дж. Мезіров), що визначають подорож як простір ініціації особистісних змін. Сучасні дослідження розвиваються за трьома векторами: системне переосмислення індустрії – Д. Дредж [1], Й. Райзінгер [6], проектування та вимірювання глибини трансформаційного досвіду – Т. Пала, Г. Цетін [4], П. Шелдон [8], А. Таскі, М. Годових [10] та аналіз соціально-поведінкових чинників, зокрема гендерних відмінностей – Дж. Панг, К. Ху, Г. Дель Чіаппа, К. Лі [5]. Питання сталого розвитку та прикладного потенціалу дестинацій у межах цієї парадигми висвітлюють Д. Мкхізе, М. Івановіч [2], Р. Нандасена, А. Моррісон, В. Цай, Дж. Кока-Стефаняк [3], К. Рус, Ш. Дезі, О. Чяскай та Ф. Поп [7]. Таким чином, міжнародні дослідження демонструють, що трансформаційний туризм уже сформувався як відносно цілісна наукова парадигма, у межах якої поєднуються індивідуально-психологічні, соціокультурні та системно-економічні підходи до осмислення змін, що виникають у результаті туристичного досвіду.

Водночас вітчизняна дослідницька оптика залишається переважно прагматичною, фокусуючись на діагностиці стану галузі (В. Животенко, Г. Скляр [11], І. Краснокутська, І. Сегеда, А. Безпалова [12], Ю. Шадюк [16]), окресленні перспективних напрямів її розвитку (О. Міхо, С. Літовка-Деменіна [17]; І. Несто-

ришен, Л. Медвідь [18]) з урахуванням досвіду країн, що пережили збройні конфлікти (Ю. Миронов [13]).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас аналіз вітчизняних публікацій засвідчує, що трансформація як глибинна зміна природи туристичних процесів залишається поза фокусом системного наукового осмислення. Це вказує на існування дослідницької лакуни між міжнародною теоретичною розробленістю проблематики та її вітчизняною інтерпретацією.

Отже, **метою статті** є теоретичне осмислення трансформаційної парадигми туризму та її інтерпретація крізь призму українського контексту як специфічного середовища, у якому трансформаційні процеси набувають не факультативного, а системного характеру.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зміна парадигми розвитку туризму викликана системною кризою антропоцентричного споживання і розгортається у тривимірній площині, що охоплює трансформацію системних підходів, переосмислення індивідуального й суспільного мислення та перебудову інструментів реалізації туристичного продукту [1]. Зазначені виміри мають перебувати у стані постійної динамічної взаємодії, оскільки перехід до моделі регенерації соціо-екологічних систем вимагає докорінної перебудови когнітивних схем індивіда та суспільства: від лінійного антропоцентричного сприйняття «світ для мене» до системного усвідомлення «я як частина цілісного світу», де туризм виступає ключовою детермінантою та фасилітатором цих трансформаційних змін. Отже, «виживання людства нерозривно пов'язане з людською трансформацією» [6], а подорож стає оптимальним простором для такої зміни [8].

У науковій літературі трансформація людини описується як багатовимірний процес, що може відрізнитися за глибиною змін, вектором ініціації та характером перебігу [10]. Глибинні зміни не є автоматичним наслідком участі в «особливому» туристичному досвіді, а залежать від мотиваційної структури, установки та інтенціональної готовності самого туриста [9]. З одного боку, зазначають науковці, зростає кількість споживачів, які прагнуть автентичності та самовдосконалення через особисту трансформацію, що є новою потребою, і що виходить за межі початкової вершини самоактуалізації Маслоу [2]. З іншого боку, трансформація зазвичай ініціюється новими знаннями та зміною серед-

овища: це може бути нове місце, нова культура, нові знання або нові люди [4].

Відповідно, найбільший трансформаційний досвід забезпечують подорожі [6]. Перебування в іншому місці звільняє людину від соціальних ролей, послабляє тиск суспільних норм, вивільняє та створює умови для внутрішньої рефлексії й отримання іншого досвіду [5]. Але для переосмислення існуючих цінностей потрібна ситуація, яка поставить під сумнів усталені норми та порядки (дезорієнтуюча дилема). Ключовою умовою такого процесу виступає здатність дестинації створювати такі ситуації.

Отже, трансформаційний туризм – це подорож, у результаті якої змінюються світосприйняття, повсякденна поведінка та ставлення туриста до оточення [3]. Сьогодні він розглядається як «парасолькова» концепція, що об'єднує різні види подорожей навколо спільної мети – розвитку та позитивної зміни особистості. У стабільному середовищі такий туризм функціонує переважно як опційна практика – форма добровільного виходу за межі комфорту задля розширення світогляду та переосмислення власної ідентичності. Водночас, за наявності потужного потенціалу трансформаційного середовища, зміни особистості можуть виникати як «випадковий» або спонтанний аспект досвіду, навіть за відсутності усвідомленого наміру мандрівника до самозмін [7].

Натомість в українському контексті трансформація набуває іншої природи – «вимушеної». Тривала війна формує стан перманентної лімінальності, що виходить за межі класичного розуміння як тимчасового переходу. У таких умовах трансформація для людини перестає бути вибором і постає як адаптаційна необхідність: це вже не пошук сенсу, а практика виживання в ситуації постійної загрози існуванню. Відповідно, посилення російської агресії суттєво трансформувало і споживача, і галузь.

У класичному розумінні дезорієнтуюча дилема – це одинична подія, яка ставить під сумнів звичні переконання людини та стає каталізатором змін. Війна в Україні трансформувала цей механізм: вона перестала бути разовим «шоком» і перетворилася на хронічний стан. Людина постійно перебуває в ситуації, де старі стратегії життя вже не працюють, а нові неможливо зафіксувати через постійну зміну загроз. Це стан, коли людина одночасно намагається залишатися фахівцем, батьком чи матір'ю, але водночас перебуває

під постійною загрозою фізичної небезпеки. Ці ролі конфліктують, створюючи внутрішній розлом, онтологічне «розщеплення». Людина змушена створювати нову, «воєнну» систему координат, щоб зберегти цілісність у ситуації, де зовнішній світ руйнується.

У такій змінній екзистенційній ситуації трансформується і функція туризму. Він перестає бути актом «втечі» і набуває рис терапевтичного паломництва або механізму «збирання себе», де тимчасова зміна ландшафту виконує роль дзеркала для рефлексії власного травматичного досвіду [6]. Турист у цих умовах шукає не стільки нових вражень, скільки відновлення суб'єктності – здатності знову приймати рішення та відчувати контроль над власним станом у дестабілізованому середовищі. У такій оптиці подорож набуває функції не розваги, а тимчасового простору для відновлення внутрішньої рівноваги.

У наукових публікаціях початкового періоду війни [11] «трансформація» туристичної індустрії трактується переважно у прагматичному вимірі – як зміна характеру сервісних відносин. Туристичні суб'єкти переорієнтовуються на обслуговування внутрішньо переміщених осіб: заклади розміщення забезпечують проживання, транспортні компанії – евакуацію, а дозвілєві практики трансформуються у підтримувальні соціальні активності для дітей. Така реакція є прикладом вимушеної функціональної адаптації системи до кризових умов, однак не передбачає глибинного переосмислення ролі туризму.

З відновленням відносної мобільності туристична діяльність поступово активізується, однак дослідницький фокус переважно зміщується у площину економічної діагностики: аналізу внеску галузі у ВВП, податкових надходжень та фінансових результатів підприємств [16]. У цій логіці розвиток туризму оцінюється через категорії «виживання» та «стабілізації», де ключовим критерієм успіху виступає наближення до докризових показників. Відповідно, пріоритетом стає відновлення економічних потоків, тоді як питання трансформації туристичного продукту відповідно до зміненої антропології туриста залишаються поза межами системного аналізу.

Публічний звіт Голови Державного агентства розвитку туризму (ДАРТ) України Наталі Табаки за 2025 рік [14] фіксує досягнення галузі – інституційне зміцнення, цифровізацію регуляторного середовища та орієнтацію на європейську модель туристичного ринку. Водночас уже за кілька місяців у публічному дис-

курсі з'являється критична оцінка стану сектору: його розвиток стримується структурними обмеженнями, зокрема застарілою моделлю управління, недостатнім рівнем цифровізації, відсутністю повноцінної статистики та стандартизованих підходів до якості [15].

Така розбіжність свідчить не стільки про недосягнення задекларованих цілей, скільки про розрив між нормативно-стратегічним рівнем політики та фактичними умовами функціонування галузі. У цій логіці трансформація туризму реалізується переважно через інституційно-економічні механізми, зокрема у вигляді тематичних ініціатив, спрямованих на розвиток меморіального туризму та підтримку ментального здоров'я.

Перший напрям реалізується через проєкт «Маршрути місцями пам'яті», спрямований на формування системного підходу до відвідування локацій, пов'язаних із війною. Його мета полягає у створенні нового туристичного продукту, розвитку культури відповідального відвідування, вшануванні пам'яті загиблих та інтеграції українського досвіду у глобальний меморіальний контекст [14]. Водночас трансформаційний потенціал таких практик залишається недостатньо артикульованим. В умовах війни відвідування місць пам'яті виходить за межі пізнавальної функції та набуває характеру ідентифікаційного акту, в межах якого індивід співвідносить власний досвід із національним нарративом. Така подорож може ставати простором формування нових смислів і передумов посттравматичного зростання.

Однак цей потенціал не реалізується автоматично. Інтеграція об'єктів «темного туризму» без належної фасилітації рефлексії створює ризик ретравматизації замість катарсису [18], що вимагає переходу від інформування до супроводу процесів осмислення, це, своєю чергою, актуалізує потребу у підготовці фахівців, здатних здійснювати фасилітацію рефлексивних процесів у туристичному досвіді.

Другий напрям – проєкт «Режим тиші: шляхи відновлення» – орієнтований на підтримку психоемоційного стану через спеціалізовані маршрути у природних і культурних локаціях. Його концепція поєднує відпочинок, усамітнення та практики турботи про себе з урахуванням принципів інклюзивності. У цьому випадку туризм інтерпретується як інструмент стабілізації, зниження стресу та відновлення базової працездатності [14].

Попри соціальну значущість, такий підхід обмежується реактивною моделлю: туризм

розглядається суто функціонально як засіб повернення до «норми», тоді як трансформаційний вимір – глибинне переосмислення досвіду – залишається поза системною інтеграцією. У результаті турист постає переважно як реципієнт послуги, а не як активний суб'єкт смислотворення.

Водночас певна обмеженість спостерігається і в академічному дискурсі. Більшість дослідників фокусуються на моделюванні розвитку галузі в «поствоєнний» період, прогнозуючи успіх переважно за рахунок пропозиції воєнних турів деокупованими територіями [12; 13; 17; 18]. При цьому автори часто апелюють до досвіду країн, що відновили туризм після завершення внутрішніх конфліктів [12; 13; 15]. Однак таке порівняння є релевантним лише частково: масштаби руйнувань, інтенсивність та безпрецедентна тривалість повномасштабної війни в Україні створюють якісно інший контекст, який неможливо повністю екстраполювати з минулого досвіду інших держав.

У питаннях розвитку воєнного туризму пріоритетність економічних показників та кількісних характеристик турпотоків виглядає передчасною. Натомість на перше місце має виходити екзистенційно-іміджевий вимір: як саме такі подорожі трансформують уявлення про Україну в глобальному просторі та які внутрішні зрушення вони провокують у самого туриста [18]. У цій оптиці об'єкти воєнного туризму мають стати не просто експонатами трагедії, а каталізаторами глибокого переосмислення – простором, де побачене змушує відвідувача до радикальної ревізії власних цінностей та світоглядних установок.

Висновок. Теоретичне осмислення трансформаційної парадигми в умовах сучасних викликів дозволяє стверджувати, що туризм

остаточно перестав бути індустрією розваг, перетворившись на фундаментальний інструмент антропологічного та соціокультурного відновлення. В українському контексті цей процес набуває унікального характеру вимушеної трансформації, де подорож виступає не як акт вільного вибору (опційна практика), а як критично необхідний механізм подолання «хронічної дезорієнтуючої дилеми» та інтеграції травматичного воєнного досвіду в цілісну ідентичність особистості.

Проведений аналіз поточної державної стратегії та академічного дискурсу виявив суттєвий розрив між інституційно-економічними заходами та реальними запитами зміненої антропології туриста. Домінування «реактивної моделі», спрямованої на короткострокову психологічну компенсацію або відновлення докризових економічних показників, залишає поза увагою головний ресурс галузі – потенціал посттравматичного зростання.

Ключовий вектор розвитку вітчизняної туристичної індустрії має зміститися від кількісного аналізу потоків до якісної фасилітації рефлексивного досвіду, що передбачає гуманізацію воєнного туризму через створення меморіальних просторів для світоглядної ревізії, професійну підготовку гідів-інтерпретаторів, здатних запобігати ретравматизації, та перетворення туриста на активного суб'єкта смислотворення. Лише за умови переосмислення подорожі як простору відновлення людської цілісності, галузь стане драйвером глибинної соціокультурної регенерації України, що визначає перспективи наших подальших розвідок, спрямованих на розробку теоретико-методологічних засад підготовки фахівців-фасилітаторів та проектування моделей трансформаційного туристичного продукту, адекватного змінній антропології воєнного часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Dredge D. Regenerative tourism: transforming mindsets, systems and practices. *Journal of Tourism Futures*. 2022. Vol. 8, No. 3. P. 269–281. DOI: <https://doi.org/10.1108/JTF-01-2022-0015>
2. Mkhize D. S. L., Ivanovic M. Building the Case for Transformative Tourism in South Africa. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*. 2020. Vol. 9, No. 4. P. 717–731. DOI: <https://doi.org/10.46222/ajhtl.19770720-47>
3. Transformational tourism: A visionary approach to sustainable tourism? / R. G. L. W. Nandasena et al. *Routledge handbook on trends and issues in global tourism* / ed. by A. M. Morrison, D. Buhalis. Routledge, 2023.
4. Pala T., Cetin G. Exploring transformative travel experiences: The case of Turkish travelers. *Tourism & Management Studies*. 2022. Vol. 18, No. 2. P. 7–17. DOI: <https://doi.org/10.18089/tms.2022.180201>
5. Tourist transformation: an empirical analysis of female and male experiences / J. M. Pung et al. *Tourism Recreation Research*. 2024. Vol. 49, No. 5. P. 1036–1050. DOI: <https://doi.org/10.1080/02508281.2022.2117353>

6. Transformational Tourism: Tourist Perspectives / ed. by Y. Reisinger. CABI, 2013. 240 p. URL: <https://dokumen.pub/qdownload/transformational-tourism-tourist-perspectives-1780642091-9781780642093.html> (дата звернення: 06.05.2026).
7. Calibrating Evolution of Transformative Tourism: A Bibliometric Analysis / K. A. Rus et al. *Sustainability*. 2022. Vol. 14, No. 17. Art. 11027. DOI: <https://doi.org/10.3390/su141711027>
8. Sheldon P. J. Designing tourism experiences for inner transformation. *Annals of Tourism Research*. 2020. Vol. 83. Art. 102935. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.102935>
9. Applying the extended theory of planned behaviour (TPB) to predict behavioural intention in the context of transformational tourism: A case of Nizamuddin Shrine / S. Siddiqui et al. *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*. 2023. Vol. 11, No. 2. Art. 6. DOI: <https://doi.org/10.21427/1K13-CS43>
10. Tasci A. D. A., Godovykh M. An empirical modeling of transformation process through trip experiences. *Tourism Management*. 2021. Vol. 86. Art. 104332. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2021.104332>
11. Животенко В. О., Скляр Г. П. Трансформація відносин сфери туризму в умовах воєнного стану. *Мережевий бізнес: становлення, проблеми, інновації*: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 27–28 квіт. 2022 р.). Полтава: ПУЕТ, 2022. С. 4–6. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/zhyvotenko4.htm (дата звернення: 06.05.2026)
12. Краснокутська Ю., Сегеда І., Безпалова А. Післявоєнне відновлення туристичної індустрії України в контексті сталого розвитку. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-88>
13. Миронов Ю. Б. Шляхи післявоєнного відновлення індустрії туризму в Україні. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. 2023. Вип. 71. С. 64–68. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2023-71-09>
14. Публічний звіт Голови Державного агентства розвитку туризму України Мар'яни Олесків за 2025 рік. URL: https://cdn.prod.website-files.com/5fe0d678b18d7e19e32c3389/699325527969c051c0940125_dart_report_2025_web.pdf (дата звернення: 06.05.2026).
15. Ткаченко М. Туризм як драйвер відновлення України: як розвивається галузь під час війни. *Слуга народу*. 2026. 3 квіт. URL: <https://sluga-narodu.com/turyzm-ia-k-drayver-vidnovlennia-ukrainy-ia-k-rozvyvaietsia-haluz-pid-chas-viynu/> (дата звернення: 06.05.2026)
16. Шадюк К. М. Особливості розвитку підприємств туристичної галузі України в умовах кризи та війни. *Інноваційна економіка*. 2025. № 1 [101]. С. 197–205. DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2025.1.23>
17. Щука Г. П., Міхо О. І., Літовка-Деменіна С. Г. Нішевий туризм як шлях розвитку повоєнної України. *Причорноморські економічні студії*. 2023. Вип. 84. С. 174–179. DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.84-29>
18. Щука Г. П., Несторишен І. В., Медвідь Л. І. До питання про розвиток воєнного (військового) туризму в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2024. Вип. 80. С. 208–213. DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastructure80-36>

REFERENCES:

1. Dredge, D. (2022). Regenerative tourism: transforming mindsets, systems and practices. *Journal of Tourism Futures*, 8(3), 269–281. <https://doi.org/10.1108/JTF-01-2022-0015>
2. Mkhize, D.S.L. & Ivanovic, M. (2020). Building the Case for Transformative Tourism in South Africa. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 9(4): 717-731. DOI: <https://doi.org/10.46222/ajhtl.19770720-47>
3. Nandasena, R. G. L. W., Morrison, A. M., Cai, W., & Coca-Stefaniak, J. A. (2023). Transformational tourism: A visionary approach to sustainable tourism? In A. M. Morrison & D. Buhalis (Eds.), *Routledge handbook on trends and issues in global tourism*. Routledge.
4. Pala, T., & Cetin, G. (2022). Exploring transformative travel experiences: The case of Turkish travelers. *Tourism & Management Studies*, 18(2), 7–17. <https://doi.org/10.18089/tms.2022.180201>
5. Pung, J. M., Khoo, C., Del Chiappa, G., & Lee, C. (2024). Tourist transformation: an empirical analysis of female and male experiences. *Tourism Recreation Research*, 49(5), 1036–1050. <https://doi.org/10.1080/02508281.2022.2117353>
6. Reisinger, Y. (Ed.). (2013). *Transformational Tourism: Tourist Perspectives*. CABI. <https://dokumen.pub/qdownload/transformational-tourism-tourist-perspectives-1780642091-9781780642093.html>
7. Rus, K. A., Dezsai, Ş., Ciascai, O. R., & Pop, F. (2022). Calibrating Evolution of Transformative Tourism: A Bibliometric Analysis. *Sustainability*, 14(17), 11027. <https://doi.org/10.3390/su141711027>
8. Sheldon, P. J. (2020). Designing tourism experiences for inner transformation. *Annals of Tourism Research*, 83, 102935. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.102935>

9. Siddiqui, S., Sujood, & Hamid, S. (2023). Applying the extended theory of planned behaviour (TPB) to predict behavioural intention in the context of transformational tourism: A case of Nizamuddin Shrine. *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*, 11(2), Article 6. <https://doi.org/10.21427/1K13-CS43>
10. Tasci, A. D. A., & Godovykh, M. (2021). An empirical modeling of transformation process through trip experiences. *Tourism Management*, 86, N.PAG. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2021.104332>
11. Zhyvotenko, V. O., & Skliar, H. P. (2022). Transformatsiia vidnosyn sfery turyzmu v umovakh voiennoho stanu [Transformation of relations in the tourism sector under martial law]. In *Merezhevyyi biznes: stanovlennia, problemy, innovatsii: materialy XII Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (pp. 4–6). PUET. https://tourlib.net/statti_ukr/zhyvotenko4.htm
12. Krasnokutska, Yu., Sehed, I., & Bezpalova, A. (2023). Pislivoienne vidnovlennia turystychnoi industrii Ukrainy v konteksti staloho rozvytku [Post-war restoration of the tourism industry of Ukraine in the context of sustainable development]. *Ekonomika ta suspilstvo*, (56). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-88>
13. Myronov, Yu. B. (2023). Shliakhy pislivoiennoho vidnovlennia industrii turyzmu v Ukraini [Ways of post-war recovery of the tourism industry in Ukraine]. *Visnyk LTEU. Ekonomichni nauky*, (71), 64–68. <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2023-71-09>
14. State Agency for Tourism Development of Ukraine. (2026). *Publichnyi zvit Holovy Derzhavnoho ahentstva rozvytku turyzmu Ukrainy Natalii Tabaky za 2025 rik* [Public report of the Chairperson of the State Agency for Tourism Development of Ukraine Nataliia Tabaka for 2025]. https://cdn.prod.website-files.com/5fe0d678b18d7e19e32c3389/699325527969c051c0940125_dart_report_2025_web.pdf
15. Tkachenko, M. (2026, April 3). Turyzm iak draiver vidnovlennia Ukrainy: iak rozvyvaietsia haluz pid chas viiny [Tourism as a driver of Ukraine's recovery: how the industry develops during the war]. *Sluha Narodu*. <https://sluga-narodu.com/turyzm-iak-drayver-vidnovlennia-ukrainy-iak-rozvyvaietsia-haluz-pid-chas-viyny/>
16. Shadiuk, K. M. (2025). Osoblyvosti rozvytku pidpriemstv turystychnoi haluzi Ukrainy v umovakh kryzy ta viiny [Features of the development of tourism enterprises of Ukraine in the conditions of crisis and war]. *Innovatsiina ekonomika*, (1), 197–205. <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2025.1.23>
17. Shchuka, H. P., Mikho, O. I., & Litovka-Demenina, S. H. (2023). Nishevyi turyzm iak shliakh rozvytku povoiennoi Ukrainy [Niche tourism as a way of post-war development of Ukraine]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, (84), 174–179. <https://doi.org/10.32782/bses.84-29>
18. Shchuka, H. P., Nestoryshen, I. V., & Medvid, L. I. (2024). Do pytannia pro rozvytok voiennoho (viiskovoho) turyzmu v Ukraini [On the issue of the development of military tourism in Ukraine]. *Infrastruktura rynku*, (80), 208–213. <https://doi.org/10.32782/infrastruct80-36>

Дата надходження статті: 17.04.2026

Дата прийняття статті: 11.05.2026

Дата публікації статті: 22.05.2026